

БИР АЙ БУРУНГААР

Шынар дээш демиселди күштөлдирер

Хой ыргылааны чогуур үепаиде организастиг чорулары...

«Чыра-Бажы» совхозу туну болгон кокуу чогуу үш пунктуну...

Хоюнун 33,6 хууун кыргыды, бир башка ошаашыр 2,2 кг дүк...

«Октябрь 30 чылы» совхозта чаа төлөвөлдө-биле туткан пунктуну...

«Бисте ажал чай-тасар чок чорун турар. Электригил—24 кодуун—20 чакым ажалда турар...

Шоор маддын кыргыздамында, дүктүн шынары дөш демиселде четпестер хой-биле илерөөн...

«Кызыл тууду» эргеленик коллективчи өске-даа тууду-монтаж организациялары-биле...

«Кызыл тууду» эргеленик онгу беш чылаын үшкү чылында чедишининг амылдап турарынын чылдаганы—туудужу бригадаларнын аразында социалистиг чарышты дээштиг...

«Кызыл тууду» эргеленик А. Д. Воронин уурткан комплетик бригадалы бо чылаын баштайгы чартынын пазын хуу-саазан бир ай бурунгаар күүсөдүкөш...

БЕДИК ДУЖУТ ДЭЭШ

«Хемчи» совхозтун сугатчылары таранын баштайгы сугатчы организастиг эрттирген. № 1, 2 бригадалар төртүргө сугатчыларга бугу-ле таарымчалык байдалды тургускан...

«Мурнакчы» совхоз бо чылын 1153 гектар сугатчы шалдыгара култураларын тараван. Олар баштайгы сугатчылары...

КУЖЕНИШКИН КОШКАШ ДИВЕС

Автоөсөтөлгө заводтун шуткулга неги июнун 16-да, механистик заводтун коллективин июнун 15-те бирги чартык чыдыр планы күүсөткөшөн. Клартаалык тончузуге чедир артык үелде механистик участок 9 муң хире рубльдин, шуткулга неги 7 муң рубльдин продукциянын бугулар арга барын мурнакчы коллективтер санан илдеткен.

СССР-нин РСФСР-ниң Коопсуз совет кижизин амыдыралынын чагай чоруун уламна экижидериче уланган, мындыг магалым, өндүрүлгү эргелери бистерге Совет эргелери туругунагышын баштайгы хушеранан эгелетипти берген. Илчептан ажыламын киж буруу болуу-га таарымчалык мергезилетке өрөөнч алган, чогу дөш, Төрөн чуртувусту сайтыра-

дээр херек. Бо коллектив чыл планын декабрь 25-те доозар хүлээлгени алгаш, эртен алды айлар дургузунда 199 муң рубльдин тууду-монтаж амыдаларын күүсеткен. Ол дээрге, планда көрүнгөндөн 25 хуу ажыг-дыр. Нитизи-биле бригада 320 муң рубльдин тууду-монтаж амыдаларын кылыр умурлулг. Бригада күш-ажылдын бугуручүлүүн бедилеринин планын база чедишкенин күүсөдип турар. Бо талазы-биле бригаданын көргүзүү база эки: ону коллективе 35 хуу ажыг күүсеткен.

А. Воронинин ууртканы мурнакчы бригада бо хүнерде 90 аал ишти чурттаар 13 дугаар бажынын туудун мидин-тулук кылып турар. Бригаданын кижигүнери чакгыс коллективе үр чылда амылдап, «шуптузу чангысы дээш, чангысы шуптузу дээш» деп, принципти барымдаалап, туудуну недилик, чынарлыг болуу дээш демиселди күштөлдирит турарлар. Ол бригадада хоочуннар боттадынын дуржугулазын, мергезилин эш-өрүнгө күзөлдө-биле дамчылап, нити чедишинин дээш кызымалыг чоруун көргүзүп турарлар. Киж буруу эи бенин разораты чедип алган.

Бригаданын чедишининг амылынын түннелинде он кижигүнери Төрөн чуртун бедин хаыяларынга четкен. Чимээ, Каанай-оол Кызыл-оолга эртен чылын Күш-ажылдын Кызыл Тун өрденни тылысан. Ол —Тыва АССР-ниң алдарлыг тууду-жузу деп күнүлүг аттыг. Ол ышкаш Тараанын Сайн-оолга база-ла чакыткыч бедик шааналын тылысан. Бригадада шааналмалдыг кижилер-ле хой. Оларга Анатолий Игосин, Надежда Моисеева, Виктор Томилин болгаш өскелер-даа хамаарыт.

С. КРАСНОПЕРОВ.

Кызыл район Советиниң депутаты Татьяна Павыл «Тиилге» совхозтун мурнакчы малчынарынның бирээси. Ол хөрозженичнин хойжу бригаданында амылдап, бо чылын 100 хойга ошаашыр 102 хураганы менди нагмалап алган.

Амгы үедө Т. Павыл бригаданын хой буруундан дүнтү чидирит чөк кылыгын ажыг дээш кыргыздада боу илдепкейи кирип турар. Ол-ла совхозтун дуржугалыг кыргызчыларынның бирээси Норбу Очур-оолена Менгуш эртен чылын кыргызчылар ортузунга организастан социалистик чарышка тилекчи бооп, чөмпөн атты чаалап алган. Ол амгы кыргызда келмалыкка болуу-га база илдепкейи кирип эгелен болгаш баштайгы хүнерден-ле мурнакчыларын дооруунда кирген.

ЧУРУНТАРА: Т. Павыл (үстүндө) болгаш Н. Менгуш кыргызда үезинде. А. МЕЛЬНИКОВТУЦ фотоу.

Хандырылганар кандыгыл? БОРА-ТАЙГАЖЫЛАР МАКТААР

Бора-Тайга суурвун чурттакчы чоңуну аш-чөм бараанарына негелде-хергелелин Анаст Кужууевди Монгуш эргелеленин магалын хандырып турар. Анаст Кужууевна бистин суурвуну магалынын ий чыл улаштыр салгыжылап амылдап турар. Мычангаш бора-тайгажылар салгыжылыг эки таныр болган ону ажылында хамаарыштыр чүгө магалдын систери чугаалаар. А. К. Монгушту ажылы шынал-ла мактапчыт. Ол маңа амылдап эгелен үезинде-не ажылынга кызымаала, ак сеткилдин көргүзүп, суурвун чурттакчы чоңуну аш-чөм бараанарына негелде-хергелелин четелдээр, салгылашкынын културалык бедилер хүлээлгени эки күүсөдип келген. Он улашындан Анаст Кужууевна бугула алган социалистик хүлээлгени болгаш бараан саарылганын планын ай, квартал санымда эки көргүзүлгөни күүсөдип турар.

Магалыни кирип келирге, ону иштинин аргы-шөверин, бараанары көрүштүг дөзгө салган кижиниң кичөөнгейи доран-на хаара туду боор. Магалында ажылынын Хеймер-кис Куларын, манас кирип турар үдүү үлүг.

Бистин садыжымы Анаст Кужууевна магалыни келгенерин элдек-өилдек үткүп ап, кымга кайдиг бараанар чугула негеттирин турарын ыяп-ла айтырып, солтургаар. Садып алычыларын хергелели бо улада магалынын белгүлүүнө чөк болза, ону чагылар депте-риле демделген алыр чанчыдыт. Ол боудуну ак сеткилдиг ажылы, толтууг-томайынг бугу-биле бора-тайгажыларын хүндүктел чалаал алган. Олар малчыны садыжыны үлүг-бүтүрлө илерелин, ону кал чыл улаштыр район Советиниң депутатына санган.

А. К. Монгуш чоңуну бо илдеген ажал-ышке бадыткап келген. Ол суурвун хөрозженич чөүлөлинин кижигүн. Анаст Кужууевна ол хүлээлгенин база ак сеткилди күүсөдип, суурвун хөрозжөн чоңуну ортузунга кижизиндег ажылы күштөлдирер херекке болуучу үлүг-хууун кириштирип турар.

Анаст Кужууевна Монгуш магалынын эргеленин сес шахта озал чөк амылдап турар. Садып алычылар хергелен бараанарын саат чокка садыгыл алган, он сеткил сергек үнүп чоруп турарын аскерин бодр. Бистин суурвустун магалынын кирер болуучу, садыжымы Анаст Кужууевна Монгуш селерин элдек-өилдек үткүп алыр.

Л. МОНГУШ.

СЭКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУНУҢ ШИИТПИРИН — АМЫДЫРАЛГА

Лекцияларын, илеткелдерин болгаш беседаларнын чижек тематиказы

СЭКП ТК-нын Чикгине секретары эш Л. И. Брежневтиң «ССРЭ-ниң көдөзө ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдөр дугайында» илеткени коммунистер, бугу совет улус улуг сонуургал-биле өрөөнп эгелден. Илеткениде болгаш СЭКП ТК-нын июль (1978 чыл) Пленумунуң шийтирин чурттук амыкчы чөнары СЭКП-ниң ленинчи аграр политиказын амыдыралга боттандырар талазы-биле дайынчы программа болгаш чоңун чагай амыдыралын бугу талазы бедилер талазы-биле партиянын база бир чаа сагыш салышынын кылыр хүлээп алган.

СЭКП ТК-нын июль Пленумунуң документилерин пропагандаларына болгаш тайлыбырларынга база салдыган соургаларын күүсөдирген ажыкчы чөнар-ын мобилизастарына дуртуучу амыдалчыларнын, пропагандаларын, илеткелдеринин, ленинчилерин, пропагандаларын болгаш агитаторларын улуг отряды кирип турар. СЭКП ТК-нын июль Пленумунуң документилерин пропагандалар болгаш өрөөнр талазы-биле материалдарнын чижек тематиказын моң адаанда парладымыс.

Чуртту аш-чөм болган көдөзө ажыл-агыйын чиг-эди-биле бугурулгү хандырып—партиянын болгаш күвүненин стратегити сорулгазын. Көдөзө ажыл-агыйын материал-техниктиг баазанын быжыгдалары—СЭКП-ниң политиказынын чугула айтарымы. Көдөзө ажыл-агыйын материал-техниктиг баазанын ажыла-агыжы болгаш амыктыг кыдыр амылдаар. Көдөзө чоңуну чагай чорууну, културалынын өздүгүн болгаш оларнын амыралынын байдалын улам экижидер. Бугурулгенин түнел көргүзүлгери — социалистик экономикаын ажыл-торудулазынын үнөлөшкөнинин көз көрү-түлгери.

СССР-нин көдөзө ажыл-агыйын бүтү амыралын комплекстиг болгаш шыкын хөгжүдөр. Социализм үезинде коорай болгаш көдөзөкчи материалдыг болгаш култура-амыдал байдалдарын чокушанаштырарын ортукары. Амгы үеңиң бедик бугурулгүлүг техниказын—көдөзө ажыл-агыйга. Көдөзө ажыл-агый машиналарынын шынарын доктаамал экижидер. Мал чөмин бугурулгү дозуу-биле механизастаар. Көдөзө ажыл-агый техниказынын амыдалын үдөзүн-биле экижидер. Илчөптүлүгүн методун улам негеттилер. Минералдык тешичиндег болгаш үнүш камгалар бугу-дүмөлдөр бугурулгун улам көүдөлар. Көдөзө ажыл-агый авиациянын улам хөгжүдөр болгаш он ажылаын экижидер. Көдөзө ажыл-агыйнын келер үеңи — тернелерастарында. Мелiorастаттыган черлерин амыктыг амылаалы. Көдөзө ажыл-агый эртемдеринин амыктыг бедилер, он бугурулгө-биле харылазын быжыгдалар болгаш эртемниң чөдөшинеринин бугурулгөне негеттилер. Көдөзө ажыл-агыйн көүдөрү — бугу үлүстүн хөроз.

Мал ажылы—шалыпч фронт. Мал ажылын бедик оругалыг адыр болдулар, ону үлетпур аргызыне шилчидер болгаш он интенсификацияны ханчалар. Эт бугурулгун көүдөлары — бирги элчегини сорулгазы. Ажыкчы чөнарнын хууза дуаала ажыл-агыйн—аш-чөм айчыл көүдөларинин база бир куралдары. Тус черин сугларныга бажы ажылын сайгыралар. Маалым быжыг чөм-сууру — мал ажылын көүдөрүндү үдөзүн. Тараа бугурулгун бугу талазы көүдөлары — көдөзө ажыл-агыйнын моң ылайыг хөгжүдөрүндү үдөзүн. Кара эвес төрүлүгүт оза — ийги күр чөр. Хөвч бугурулгун бугу талазы көүдөлар, он шынарын экижидер. Чигир сөөккө бугурулгун бугурулгун көүдөлар, чигир-сөөккө бугурулгун бугурулгун көүдөлар. Киртөөлгө болгаш нога бугурулгун көүдөлар.

Бугурулгун көдөзө ажыл-агыйн продукцияны ажыла-агыжын, он чилерин болдураас. Сибирге болгаш Шыраак Чөөн чүккө көдөзө ажыл-агыйн бугурулгун баазаны тургузар. Онгу беш чылаын планын хууза өтүнө күүсөдир. Көдөзө ажыл-агыйга экономикаын харылааларын сайгыра-агыжыларын ортукары. Көдөзө ажыл-агыйн бугу талазын интенсификастары — үеңин негелдери. Колхозтарын болгаш советтарын экономиказын моң ылайыг хөгжүдөрү хандыралар. Көдөзө ажыл-агый бугурулгенин амыктыг чорут дөш демисел — ажыл-агыйн буруунун патриоттуг хөроз. Камалга болгаш намын чоңук дээш демиселди калбартыр. Ажыл-агыйн эвес болгаш төтөгөлөкчү чорукка үдүр ший-лээрде демиселер.

СЭКП ТК-нын «Ажыл-агыйлар аразынын кооперастаашкыныга болгаш агроулетпур интеграциянын үдөзүнинегө көдөзө ажыл-агый бугурулгенин специализастаашкынын болгаш кооперастаашкынын улам ыңай хөгжүдөрүн дугайында» лекциялы — ленинчи кооперастаашкынын планынын иделеринин боттанышкынын болгаш моң соңгаары хөгжүдөри. Көдөзө тудугта — шалыпч темпини, эки шынарын. Көдөзө тудуг — экономика болгаш социал айтыргаларын шийтирээринин кол быраам. Көдөзө чуртталга болгаш култура амыдалдык байдалдарын экижидерин дугайында партиянын болгаш күвүнениң сагыш салымынкыны. Орук тудууга — хун бурууну кичөөтгейин. Көдөзө кадрларын быжыгдалар. Хоорайларын болгаш үлетпур төптөринин көдөзө шөф ху-далачылыктын амыктыг бедилер. Көдөзө организалчы болгаш идея-кижизиндегилгит ажыла-агыжын стилин болгаш арга-методун бугу талазы экижидер. Көдөзө 6 миллион коммунистердин армиялы — үлүг күш. Коммунистер — бугурулгө болгаш кижизиндегилгит ажылынын организаторлары. Сагыла-чуртуну быжыгдал, кадрларын харымылазын бедилери—чугула сорулга. Механизатор — көдөзө кол кижиг. Көдөзө ажыл-агыйнын чаа көдөрүлүшүнү — миллион-миллион ажыл-агыйнын мадырлыг амыл-агый негеп турар.

Көдөзө социалистик чарышты улам калбартыр. Хөй сангы, эки шынарын болгаш чик үнелгит продукция бугурулгун дөш демисел — чарыштын кол негелдери. Дүжүт ажал амыктыгын — бугу үлүстүн хөроз. Дүжүт ажалдазынга чангыс шах-лаа ажа турбас, чангыс грамм-даа тарак чилерин болдураас! СЭКП ТК-нын июль (1978 чыл) Пленумунуң шийтирин амыдалга!

УЗУНОРУК

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 7-ДЕ

Чай болгаш уруглар

АЖЫКТЫГ, СОЛУН ЭРТТИРЕР

Школаларда өөредилге чылы дооступ, чайгы дыштанылга шагда-ла эгелзэн. Дыштанылганы ажыктыг, солун эрттирер дээш Чөө-Хемчин районунуң хэй-нимити, ылангыя профсоюзил, комсомол, улус өөредилге органдары улуг саргыш салып турар.

Өөредилге чылынын төмчүзүнде тус-тус класстар аайы-биле похоттарны организаастаан. Устүкү класстарныкы 240 ажыг өөреничизи хэй хүнүг турисчи похода киришкен. Районунуң школаларынын турисчи следун организаастыг эрттирген бис. Оон аңгыда школалар республика иштинге база республикадан дашкаар улуг хоорайларге экисуурсиалп чоруп турар.

Уругларныкы дыштанылганын пионер лагерялары улуг-хуузун кирип турар. Чадаанын С. Тока аттыг лагеринге үш сезонда 200 ажыг кижи дыштаныр. Оон аңгыда республиканын топ лагерлеринге, бүгү-эвилел лагерлеринге хэй уруглар дыштаныр.

Организаастыг дыштанылга хаара тутунмас уугларын ортузунга спорт ажылын сайырадыныч саргыш салдынган. Уругларга вейсбол, баскетбол, футбол база бокс лагериниң шөлдерин дерип берип турар бис. Чыраа-Бажынга, Бора-Тайгага шок шындыг ажыларны чорудар. Элзэн маш суурларга уругларныкы чуртталга турар черин аайы-биле командаларны тургускан.

Уруглар чайгы дыштанылганын үезинде нитиге ажыктыг ажил-херектерни хэйу-биле ылырлар. Районда өөреничилерин оң бугуруге бригадалы бар. Нуш-ажылдык болгаш дыштанылганын беш лагерин ийи сезонга организаастаан. Ындыг лагерлерин Шемиде, Чыраа-Бажында, Бажыч-Алакта, Хайыраанда, Хендергеде организаастаан. Чадаанын № 1, 2 болгаш Суг-Аныш школаларында өөреничилерин арга-арыг хайгылычылары эл-ег эуугаар ажилдап турар.

Нитининиң малынга чем белеткелинге районку бүгү школаларныкы өөреничилери кирип. Аңаа 40 эвон, 20 отряд ажилдаар. Школалар септелгезин 18 отрядты тургускан. 3м үнүштер, өвт-сиген чыдаа-зынга он отряд кирип. Олар чыгган өвт-сигенин, эм үнүштерин апталаларга дужаар тусый керээле чардынган. Школа чанынчык участктарына ажилдаар уруглар база хэй.

Малчынарнын уруглары боттарын ады-адынын амылынга дууларга чугаа-жонк. Чамдык школа дооучулары малчынаар күзелени илередип, ады-адынын амылын салгаар деп турарлар.

Чайгы дыштанылга организаастыг, солун, ажыктыг эртсин дээш бүгү-ле хем-чегерни ап турар. Ыччал-за-даа бо ажык чедишкенин үнденин хүч бүрү саргыш салышында.

А. МОНГУШ.

Кирилде орнунга

Тыва бижик чогааттылгала алды чылдын иүүрү бооп бар тораан чүе. Уузун, ылангыя аныктарын, эртем-сургутууче чүткүзү мырсапай дедди турган.

Сонгу чүкче сургуулааштып, Чоруу чогаан чанып-ла кээр. Чоруу чогаан чанып келгеш, Чонуу, турган баштай-ла бээр.

Санаар санаын угаанын Шалым, дүргөн өөренили. Санынчык бүгү херээл Сайырадын алымындар.

Ол дүштө өөредилге черлеринге кирер кижилерин доокер кызын шыгыны саргылай турган. Кол удуртула болдуруп турган чүдү—өөредил чорудуп кижини араат анык-ымыгуурауун барыччалар кижиниң хэй-ниитини херээге алдыкенин, оон угаанын база эрес-шолаанын көөр турган.

Бистин бо хүнеринге ыпша өөредилге черлеринге кирер кижилерин аттестаттары амын көөр, аларга кирериниң шыгалдаларын дужаадыр, харын-даа конкурстук шыгалдаларын чарлаар арга чок турган. Чүте дүргө ыпша беник класстыг кижилер-коччур ховар.

«Кочал» деп бо бичи тоожуну автору мычан чүге чалык класстыг турган. Маалат комсомолу ону узуг херекке алабын, СССР-же сургуулааштын чорудушкан. Бо тоожу бистерин, сургуулааштын, омак-хондуг, чырыктыкты, ыччал-даа дедир элпел келбес чылдарымныкы дугайн чүе.

Тускай бижик дедигеел абаан-лаа болаа. 1936 чылдын августу олуун хүпүп угаан бис. СССР-же аттаныпкан штыгысты билбес мен, ыччал-даа дүшт соолда чүе. Транспорт черинде ийи чүк мапилааны келдиришкен (Ыпчаарда Тывага тускай автобурдуге черлерин турбаан, илчелгил кизилде-даа машина ол черин эргилте турган).

Машинаның Топик судучузуна ДАРН ТК-нын бажынын чанынга экип тургуушкан. Бистер борбак-сарбак кылдыр шарычпаан наан, ан чоруп чүдеришкени талашпадыр тургуушкан келгеш, машина ычынче дүктелгелер үндүр шыап турду. Ыпчаарда бис чедомандык кижин ховар турган.

Бистерин үдөн чорудуришпа кирер нам, чазактыг удуртучу кижилер база машиналарын экип тургуушкан.

Холгевас ам-на авар шимчеп үвүшкел. Кудумчула кижин экипеш. Олар бистерге хол чамалар, аржымдар чанып туруп калганнар. Ол чүе деп ылангы баулаалды дарааны билбес кижилер биске турган. Ыпчаарда Узуг-Хемни келер турган коваруг хамаан чок, хэй машинанын болган кижилерин беле тургууштар узуг парон турбаан. Бистерин чедирер ийи чүк машинаанын болган дарааларын чык-кыраалары база элдерин сургуулааштыг тургууштарына-ла чык болу. Парон шимчеп чорунна, Уделгенин хурал (митинг) эгелзэн. Нам, чазактык төлөөлечилери узуг коваруушкун-биле чүе чугаалан, бистерге чыгы берип турган. Ол чыгыг эстериниң утказын бистин жокчуунуң дарааны Амгырык-биле демеилешип турар боорга, бистел дарааны амыр эвес эр-дир!» кыл-

дыр болааш, өөрүтүм сургей. Дарааларын бистел: «Сургуулаар доокел чедил келдеринге, салерин бо-ла парон кырынга уткуп алдыр бис!» дээл.

Ыпчаарда Туран бетинде Биче-Саяны амыр чазактыг орук тутунымаан турган. Иччалгаш «Алдан адыты чарыштырар агылы-ла. Доге баарын» өрү чокташ. Бегерээлел амыр дээш, бургунгааран чорунна бис. «Өвөнө кирип келди» дүшкел соолда:

Өвөн-ле хеминг червейде Өвөн-ле үпеш хемсаалды. Өрүгү түмен араг чонуу Өрүгү тырпай на-на чазак. Кыра-Ылгытты червейде Хемин үпеш хемсаалды. Хемин хонду каттыгырарга Кытайчыгыт араг намы—деп, ийити ыры машина кырынга ол-бо талала дараалар, арга-арыкты чаныгышын тарал турган. Бодамык, бистин арыкыса ол намы чүртүгү кижилер чораны чугаажон. Кезек болганда база:

Бестиг, айрыг Бегерезин Бестегейер орук кыстар. Айдыг, бестег Бегерезин Айдыктыр атайы кыстар—деп, баштап-мыр база кутту-лун үгел.

«Оон!» деп хөкүтүрген үпел-даа бар, машина кырында узуг чыр-шон дүжүп, кыстары кышпаан. Бир кызы: «Күжүр эрлерин! Тыва чүртүн кыдык-кыдыктырар аныктай чыгып-ла келер үдети дүштүктарынын дугайын ыччалыг эгелзэн аай-деп дүштүк кагыл.

Тыванын күрүне кызыгарын комедияларым Шыгалды турган. Оон элөө ыччал-лаап, баанын кыры берге баарыкка, ийла Тыва чүртүңү кыдык-кыдыктырар аныктай чыгып-ла келер үдети дүштүктарынын дугайын ыччалыг эгелзэн аай-деп дүштүк кагыл.

Тыванын күрүне кызыгарын комедияларым Шыгалды турган. Оон элөө ыччал-лаап, баанын кыры берге баарыкка, ийла Тыва чүртүңү кыдык-кыдыктырар аныктай чыгып-ла келер үдети дүштүктарынын дугайын ыччалыг эгелзэн аай-деп дүштүк кагыл.

узуг СССР-де. «Чеди чанын хувиснааы СССР-ден үгел-не ийил. Черлик чорав араат чон чере терде хувиснаады» дээр чуртта чеди келгеш Ленинни чурту болур орус чуртуңу хөрүңүн база берген болташ оон чону-биле чурттай берген узуг чорсаар деп кижини бүрген кээр.

Уе хеминг элми-шылаанынга кирип кээрге, азырат шылаанда чорав олтай чоруп болган. Устүк узууна кайган бис. Машина-биле кее-даа караандар икстидини өрөгө ам-даа шойбушпаан-ла чылар. Тоолда Узун-Нарын хем саргыдырар болган.

Салынып кайгантык чараш чурмадырындап чүтү-лаа сиктип ай шыдаан бис. Ыччал-даа салгыша артык чүе мындыг: машина беник черге кандыг-ла-бир карама көрүлгө чада кырган беник-ле, беник-ле үпеш орав. Элзэн үр хаалды-халдын көөрүңге, деген-де эртен олуун дүжүлдө доо ол шойлу берген чыдар, оон улаштыр ам база бир оруктук олуругу база дужаа-жып кээр. Ону болаарга, кыдырларын өрү үнерин ийчаар чоруту оюу амы чазалай орту-тамын падыл. Машина кырындап хеминиң үпешин көөрүңге, дүштүк караг чегнес кара оңтар чыдар. Бир энес, ооал-опал болган, оруктын тайык болуучу: та намыг хеминг сууга барып дүжүлдүр дүжүр сен, та намыг жайга чурра үер, та намыг чыда-на шителер боор. Бис-ла чыда-на шителер! Орук ак чагай болуш!

Санын мурунда амын чорбаан-даа болаа, чоруту доо-мүлүктүлүп багынышты билип чорудаас. Машинаны билип магыр агарган. Бар-ле суурга келгеништы, бистин баштап чорав ийик чугаал-лайдыр.

Бо Ермаковек дээр сууртур. Моон чорат эресте Шумь дээр суур бар, аңаа Ленин Си-бирь шөүлгезин эрттирген. Ында Ленинни чурттай турган бажынык музей кылып каан.

— Ону таварып бис бе?
— Чок.

Хомудачымы аа!

...Миусвиск—СССР-нин Тывага эң чок турар хоорайы. Бис ол хоорайга баргаш, «Тараачынар бажынынга» түр чурттай берген бис. Бистин ам барып өөренир хоорайымын Ойрот-Тураске ил чоруп школа башкыларынын бирозини манай берген бис. Ол бистин хулдан алар болташ школага баштап чедирер ужураут кичи-дир.

Миусвиск хоорайга түр чурттай тургаш, ол хоорайныкы Кызылдан аныктылар чүдүлгелер дараан эскерип каан бис. Бистин хоорайыныкы бажындары ийи болташ барып шунтуу чыгыс каат болза, Миусвискниң— дап болган хэй каат болган. Ол хоорайныкы күзүңгө кино көрүп, кижилерге салга баргаш, амы-жарынын «тараа бастыраары» (ташкыларын) содуурган, музейге кирип, амырадындар эргин-даа, чаа-даа хер-херекселдерин көрүп чоруп турду. Музейде салган чүдүлгелерин араанды Тывалар болган эт-херекселдер-даа бар болган.

— Бар-ле хүн дүш шала эрте хонун чорда, эйик амыр-мынган соолда, эйтер долу аршынып, чыдыксымаар сым-чыл, чыдык аршынып кижин кызыгыш артап кирип келгеш, шунтууштык ийити мөгейип кааш, бистин кызы бүрүс-биле хол тутуп мезгилдеп берген. Ол болза бистин манай турган бажынык болган. Адын Иван Петрович Сукач дээр.

Ол-ла хүнүн кезээниңде Абак хоорайга келгеш, зем-мир-орунка олурган бис. Бистин мурунда каан-даа мушун өөрбөн холгевас «уугу» кылдыр кукунунап каан. «Ийи-ийи!» кылдыр эгилтеп турар болган.

«Бажын адынымы» чылар-чыдык шимчеп үгелеш, чоруп чоруту-чоруту дүргөт келп, узуг СССР-нин дегем халкыныкы бистерин алгаш чоруп каан.

С. ТАМБА.

(Улачылыг).

ТИИЛЕТТИРБЕС КҮШ

Чоокта чаа «Алдан-Маадыр» совхозтук Культура бажыныкы совхозта партия комитетинин организаастааны СЭКН ТК-нын Чыгыш секретары, СССР-нин Дунду Советинин Президиумунун Даргазы Л. И. Брежневтиң «Бичи чер» деп номунга тураскалган номчулга конференцияны болуш эртен.

Ады-шынч кирип дерип лимээт зал доодур суурнуң чуртталгалары конференцияга кирерин-биле чыгыл келген. Совхозтук библиотеканы Х. И. Монгуштуң удуртуулары амы-амыдырышкы дугайында белеткелден чыгып чоруп дегелгелер чыгып чоруп сонуурган көргөн.

Алдан-Маадыр ортумак школада төөгү бажымы С. М. Ондар Л. И. Брежневтиң дошту намдарынык болган «Бичи чер», «Катал тургуушкуну» деп номдарынык төөгү-биле кыска таяктырылганы кылган.

Конференцияга илчелешип кирешкенер О. Н. Серен, О. С. Манай-оол, О. Б. Оюк-оол, Д. Д. С. Хуаер-оол болгаш окселдерин-даа опалан адын болуур Устүнде ады ийриг ажилдакчылар болгаш бажылар «Бичи чер» деп номун коок- бүрүдүңе тус-туста

ханы сайгарылганы кылганнар. Оон-биле чергелештир чүле совхоз төөгүге эвес, совхозтук девиссарында туруп Бора-Тайга, Ак-Дал салбарларга, Ортаа-Тал суг-бараан фермазынга ол-ла номнарта помолуга конференцияларын база эртергилешти, оон түпкелни кылганнар. Кайы-даа суурга болуучу помолуга конференцияларында чол илчелештип киржин, кижин бүрүзү бодунуң сонуурган, күзелени плередиш, эш-өрүңүң санал-опалык ийи-биле дегелзэн.

Партиялык болгаш күрүнелик шылдарганга ажилдакчы-ам Леонид Ильич Брежневтиң амыдыралы, амыл-чоруду-газы совет кижин бүрүзү эң беник идеяны бүзүрелге, левачи партиянык өндүр узуг херээге, Төрзөн чуртунга, чонунга кызыгар чок берди-ген чорунга кижилеринге үлгер-чөккө бооп турар. Шы-паш-ла ук чогаалдарын номчуп тургаш, чон мурунга та-ныштырып, таймылбырал чораш, кижин болууга дык хэй солун чүдүлгелер билди амыр, чугула өөредилгел, узуг ужу-рудузалыг чогаалдар деп үн-дээр-дир.

Ч. ОНДАР,
башкы.
Чөө-Хемчин район.

СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ ДУРЖУЛГАЗЫН ДАМЧЫТКАН

Узуг-Хем районунуң «Узуг-Хая» совхозта спорт ажылы өсөтү үдө элөө экижөөн. Совхозтук дирекциянык болган партиюк спорттук дериг-херекселдерин сарып аларып-ла материалдыг дегемчелер көрүрүндө аңгыда совхозтук удуртучулары спорттук секцияларын удуртуп турар. Спорттук яны-бүрү хевирлеринге «Узуг-Хая» совхозтук бирги чери дош маргыдаага Хайыраан салбарынын спортчулары доктамал бирги чери ап турар.

Шынал-ла совхозтук, бо салбарында спорт ажылы өсөтү

ийи чылда элөө экижөөн. Ша-гаан-Арыгын 386 дугаар козуру чоруп механизаттаттыг коозлоанын күтүгүлүр ийи чыл бурунгар Хайыраанга дегем спорт аалдыг каа Кудурта бажынын аягы-лалта кирген. Ам ийде хей-ниитиниң тренерлерин удур-тулгазы-биле яны-бүрү сек-циялар ажилдап турар. Олар-нык аразында хостуг хурешке СССР-ниң спорт мастеринге кандидат Юрий Карбынч удуртаныш хостуг хуреш келгенин амыкы амы.

Хей-ниитиниң тренеринг беле-ткел мөгелери район, рес-

публика маргыдааларында чедишкениң хурешип турар. Хабаровсктин күш-культура институтунуң бажымын, РСФСР-ниң адырмык тренер Давытгар Георгийвич Занг-тлев Хайыраан суртун амык мөгелериниң белекенин сонуурган, оларга бодунуң беник арга-дуржулгазын дам-чыткан.

ЧУРУКТА: Хоетуг хурешке РСФСР-ниң адырмык тренер Д. Г. Занглев Хайыраан суртун бичи мөгелериниң арамында. В. ЧАДАМБАНЫН ФОТОЗУ.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Кызыл хоорайнык № 4 ортумак профессионал-техниктиң үтүлгезин 8 класс дооскаар оолдар болгаш кыстары учкалыгы өөренириче чалап тур.

Салар ортумак эртен болгаш даразында мергежилдерин чедип алар силер:

- 1-3-4 разрядтын тудугу чазанынчы.
- 3-4 разрядтын шукатуру, хомгалычым, плиточныг.
- 3-4 разрядтын электротас кандакчызы.
- 3 разрядтын слесари-сантехникти.
- 5-6 разрядтын автомобиль крайнык машиназы.
- 5 разрядтын экскаватор машиназы.
- Ковеструкциялар монтажы-дешчөм.

Будучу, плиточнык, монтажи-дешчөмлерин мергежилдинге чыл хуусаалы өөредилгеге ортумак эртенг амык оолдарын болгаш кыстары хүдөө алыр.

Бүгү мергежилдер аайы-биле ийги курсна 9 класс доос-кыяларын хүдөө алыр.

Учкылынын доосканын соолда:

1. Ортумак ПТУ-ну дооскал диплому.
2. Тывыскаан разряд талазы-биле төлөвүлгү шөүлөл бээр.
3. Учкылыгы өөренип турган үезин күш-ажыл стаяныга кирер санаар.
4. Учкылыгы доосканын ортумак болгаш доди өөре-

дилге черлеринге кирерде чигилдерин болур.

5. Республиканың «Тыва тудуг» трезивин мурунчыл салбарларынын бирозиниче салерин чорудар. Аңаа чагайчы-тылгаш нитиниң чуртала бижикти, өңүлгелерге кварталары бээр, ажилдарында, дыштанылыга болгаш мергежилди белеткелге бүтү таварычыл байдаларын тургузар.

Учкылыгы кирерин күзөөнөр директорга билдиришкениң даразында документаларын коюар:

1. Эртем-белгилени дугайында херевилел кып паспорт.
2. Төрүттүңүңиз дугайында херевилел кып паспорт.
3. Кирип билишкелге шыналганы (оолдарга).
4. 286 майык эуугаар Кызыл хоорайнык № 1-политтех-никалындан эми шыналганы.
5. Школалар характеристика.
6. 3x4 хемээлди 8 фото-чүрүк.
7. Боттарынын уругларын бүгү өөредилге херекселери-биле (келер-чүкү, шутум, караваш, ширкүл, кыдыраш-тар-биле, 9-10 класстарын өөредилге номнары-биле), спорт хейи-биле (кедалар, тапчыкар, чолдак чүүрлөр, хаактап келер костюм-биле, трико-биле) хандылар дугайында ады-недерин хүдөөлгезин коюар.

Кирерин күзөөнөр беседа эртери-биле учкылыгы август 28-те келер турар.

Учкылыгы адреси: Кызыл хоорай, Магистральная ку-дучузу, 1.

Телефоннар: директоруңуң — 2-21-00, директоруңуң оралак-чанымыңа 2-54-14.

АДМИНИСТРАЦИЯ.

Кызылдан күрүнең педагогика институту белекел салбарына өөреничилер хүдөөл алырын чарлап тур.

Белеткел салбарында физика-математика, педагогика болгаш филология факультеттери бар. Кирерин күзөөнөр школа доосканын соолда бир чылдан эвөөт энес амык стаяк-тыг болур. Амыктык сөөлү чыгында стаяк удукте чок болур ужураут. Совхозтар, будургаалар, тудуглар, транспорт болгаш харылаа черлериниң амыкчыларын, Совет Армиядан халашканын хүдөөл амыр.

Кирерин күзөөнөр даразында документаларын кирер: институту ректорунга билдиришкени, ортумак эртенг дугайында документ, күш-ажыл дегеминиң хоолгаш, будургаалык өөредилге-биле чорутула бижик, будургаалык хариктеристиказы. 286 майык эуугаар амык шыналганы, 3x4 см хемээлди 6 фото-чүрүк.

Документаларын 1978 чылдын ноябрь 20-ге чедир хүдөөл амыр.

Өөредилге 1978 чылдын декабрь 1-ден эгелээр.

Өөренир хуусаалы 7 ай.

Белеткел салбарында доосканын шыналгаларын чедишкениң дужаанга дооучуларын институтка кирериниң шыналгаларын чокка хүдөөл амыр.

Белеткел салбары Кызылдан педиститутунуң хүдүсүк салбарында дылгачыларын белекелээр.

Документаларын даразында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 34, белекел салбары.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

1978 чылдын июль 11-ден 20-ге чедир Кызылда күрүнең педагогика институтунга Омскинин, Ленинградтын, Челябинскинин физкультура институттарына конкурстан дашкаар тыва кижилерин бирги курска кирири-биле кирериниң шыналгаларын чорудар.

Кирерин күзөөнөр даразында эртенгеге: орус дыл болгаш литература (бийкем-биле), тускай эртенгеге (гимнастика, чык атлетика, эштери), биологияга (азс-биле), химияга (азс-биле) шыналгалар дужаар.

Кирерин дугайында билдиришкенин Кызылдан педагогика институтунуң ректорунга - 1978 чылдын июль 10-га чедир чорудар.

Билдиришкениге кожар чүдүдөр: ортумак эртенгениң дугайында документ (боду-биле), доди өөрдилге черинге киреринге будуруге болгаш алып чериниң администрациянын шыналгалык характеристиказы, күш-ажыл дегеминиң хоолгашы (ажылдан турарга), 286 майык эуугаар эми шыналганы, 3x4 см хемээлди 6 фото-чүрүк (өөрт чокка), өт-бүлениң байдалынын дугайында шыналганы.

Дөди өөредилге черинге баргаш, кирер деп турарлар шериг билгиди (куралаарда шериг хүдөөлгелери) азы бижиминге херечилели (шеринге келдиртир намылгалар) боду көрүзөр.

Кирер деп турарлар сөөлү ажилдап турган черинден партия, комсомол, профивилел болгаш өске-даа организацияларын, будуругенин, алып черлериниң, организацияларын удуртучуларын, совхозтар удуртулазынын берген характеристиказын көрүзөр.

Күш-ажыл стаяк ийи чыл четпеш кижилер боттарынын өөренип турган школаларынын болгаш өске-даа өөредилге черлериниң удуртучуларынын болгаш хей-ниити организацияларынын берген характеристиказын көрүзүп болур.

Институттун адреси: Ленин кудумчузу, 34, 114 дугаар өрзөл, телефон 2-23-92.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ:
ИНДЕКС 667000